

Bogens andet afsnit R. E. Brinckers »Sorø skoles jammersminde« er ret ejendommeligt. Det behandler skolens økonomi eller rettere de overgreb, der i tidens løb af staten er gjort på dens formue. Det er fyldt med alenlange, til dels ordrette gengivelser af rigsdagsdebatter, og det er holdt i en vredladen, ucharmerende tone. Af en eller anden grund har man ment, at det *skulle* med, og Johs. Brøndsted har som formand for Soransk Samfund ikke fundet anledning til at redigere i det, hvorved nogle gentagelser fra Hørby's kapitel kunne have været undgået.

Sidste kapitel er skrevet af Poul Schjærff og viet samfundet.

Det er en hastig, noget hæslæsende gennemgang af dets bedrifter i det svundne århundrede. Den statelige bog er forsynet med et meget smukt billedmateriale.

Finn H. Lauridsen.

*Gunnar Olsen* (†): *Kronborg vestre birk. Holbo herred fra oldtiden til vore dage. (Rosenkilde og Bagger, 1961). 319 s.*

Den afdøde landsarkivars sidste bog er et jubilæumsskrift, skrevet i anledning af 100 året for oprettelsen af retskredsen Kronborg vestre birk, Holbo herred. I formel henseende adskiller den sig ikke fra de snesevis af topografiske skildringer af begrænsede områder, der i tidens løb er udsendt; reelt er den adskilligt bedre end de fleste. Noget centrum i rigets historie har herredet aldrig været; men det rummede dog lokaliteter, der på visse tidspunkter spillede en rolle: Esrom kloster, Søborg og St. Helene kilde. Det havde helt op i forrige århundrede de maleriske, vilde kulsviere, og det har i vore dage den dejlige nordkyst med de kendte og overdådigt besøgte badebyer. Gunnar Olsen har det hele med – helt fra stenalderen – ikke i detaljer, men i lange

linier, oplyst af konkrete træk. Bogen bærer på disse punkter naturligvis præg af arkivmandens særlige kendskab til kilderne – også sådanne, der almindeligvis ikke udnyttes i lokalhistoriske arbejder. Herredet er overalt, hvor det er muligt, knyttet til rigshistorien og i et fornøjeligt kapitel endog til skønlitteraturen. Med sit væld af emner vil bogen være velegnet i skolernes hjemstavnsundervisning, i al fald som vejleder for læreren, og også uden for herredet bør den, som et eksempel på en lykkelig forening af det specielle med det typiske, finde læsere.

Finn H. Lauridsen.

*Jens Lampe, Erik Larsen og Asger Nyholm: Tønder Seminarie-Stat. Fortegnelse over Lærere og Dimittender fra Tønder Seminarium 1788–1963. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 30, 1963). 309 s.*

Personstater er sjældent særlig morsomme; men de er til gengæld nyttige redskaber både for den nysgerrige og for den, der til et eller andet formål har brug for reel oplysning. Tønderstaten er ingen undtagelse fra denne regel – og dog, den kunne godt uden skade have været oplivet af nogle flere billeder end den ene planche af seminariets grundlægger, provst Balthasar Petersen, der er indsat forrest. Bygninger, hvoraf en enkelt er ganske gammel, fremtrædende lærere og elever kunne have forstærket indtrykket af, at det ikke er nogen helt almindelig læreruddannelsesanstalt, der er tale om. Det er i virkeligheden den første i det danske monarki, selv om der fra 1760'erne og til Balthasar Petersens død 1787 ikke var tale om nogen egentlig organiseret skole. En donation i provstens testamente sikrede den imidlertid som fast institution.

Det er naturligt, at netop et seminarium i grænselandet blev en vigtig

brik i nationalitetskampen, og en kort indledning til »staten« skildrer udmærket såvel den afgørende side af skolens tilværelse som skolens historie i øvrigt. Interessant er det her at bemærke, at der i godt 20 år efter 1864 blev drevet en særlig dansk afdeling til dækning af lærere for de dansktalende egne af Nordslesvig. Først da § 5 var manet helt i jorden, og en gennemført germanisering blev regeringens erklærede mål, var det slut.

Selve »staten«, der både rummer lærere og elever, er ordnet kronologisk. Der opgives data, forældre, ægtefælle (med forældre, hvor det har været muligt) samt karriere, tillidshverv og eventuel litterær produktion. For kvinder anvendes pigenavn. En vedføjlet statistik behandler elevernes geografiske og sociale rekruttering og deres spredning efter endt eksamen. Flertallet kom fra Sønderjylland og fik også senere deres virke der. Bogen er forsynet med personregister og med en fortrinlig oversigt over anvendte kilder, trykte som utrykte.

*Finn H. Lauridsen.*

*Martin Bahnsens dagbøger. En rådmands beretning om Aabenraas besættelse 1864-66. Udg. af Bengt Holbek og Anni Piø. (Forlaget Urania, 1964).*

Farver Martin Bahnsens dagbøger fra de bevægede år 1864-66 har været kendt og benyttet af historikere, der har skrevet om Åbenrå i denne periode, men teksten har ikke tidligere været trykt. Nu har NC-trykkeriet i København udsendt dagbøgerne i en smuk lille bibliofil udgave, som udkom den 10. febr. i år, på 100-årsdagen for Bahnsens første notat i dagbogen.

Farver Bahnsen var en af de mest fremtrædende danske borgere i Åbenrå. Han var rådmand, indtil han af-

sattes fra bestillingen i 1864, og i tiden mellem de to slesvigske krige var han medlem af den slesvigske stænderforsamling i Flensborg. Bahnsen begyndte sin dagbog, da de tyske tropper ventedes til Åbenrå efter rømnningen af Danevirke, og han fortsatte den til udbruddet af den preussisk-østrigske krig i 1866. Fra det tidspunkt anså han Sønderjyllands skæbne for beseglet.

Bahnsens dagbøger giver et nøgternt og præcist billede af situationen i Åbenrå under krigen og umiddelbart efter, da indtrykket af katastrofen var stærkest. Desuden får man Bahnsens kloge og sikre vurdering af situationen. Han hengav sig ikke til sangvinsk optimisme, og hans notater efterlader et stærkt indtryk af den realisme, hvormed han forudså Preussens hensigt med Sønderjylland.

Sammen med Fr. Fischers dagbog fra samme periode er Bahnsens dagbøger en fortræffelig kilde til disse års udvikling, som den tog sig ud, set fra Åbenrå. På adskillige punkter giver Bahnsen et værdifuldt korrektiv til Fischers fremstilling, og det er godt, at denne dagbog nu er blevet tilgængelig, selv om det sker i et stærkt begrænset oplag.

Teksten er bearbejdet af mag. art. Bengt Holbek og Anni Piø, og arkivar ved landsarkivet i Åbenrå, Hans Wosøe, har læst en sagkyndig korrektur på dagbøgerne. Arbejdet er gjort med omhu og skønsomhed; dagbøgerne er fremlagt i en form, som helt svarer til det meget fine typografiske udstyr, forlaget har givet bogen. Noter og kommentar er indskrænket til et minimum, så teksten får lov til at virke på læseren med sin egen nøgterne og saglige vægt.

Som indledning har udgiverne sat en nekrolog, som Bahnsens ven, apoteker Worsaae, der måtte forlade Åbenrå efter krigen og slå sig ned i København, skrev ved hans død i 1875. Den giver et udmærket billede af farveren, og det er en fin idé at